

LAGUTSKOTTETS UTLÅTANDE /2014 rd

Regeringens proposition med förslag till ändring av upphovsrättslagen

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Kulturutskottet har den 21 november 2014 begärt utlåtande av lagutskottet om propositionen med förslag till ändring av upphovsrättslagen (RP 181/2014 rd).

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Jorma Waldén och regeringsråd Anna Vuopala, undervisnings- och kulturministeriet
- lagstiftningsråd Pekka Pulkkinen och lagstiftningsråd Maarit Leppänen, justitieministeriet
- konsultativ tjänsteman Laura Tarhonen, Kommunikationsministeriet
- direktör Satu Kangas, Mediernas Centralförbund rf
- verksamhetsledare Kirsi Niittyinperä, Avtuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry
- verksamhetsledare Antti Kotilainen, Musiikkituottajat - IFPI Finland ry

- verksamhetsledare Jaana Pihkala, Upphovsrättens informations- och övervakningscentral
- jurist Jussi Mäkinen, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry
- projektdirektör Lauri Kaira, Luovan työn tekijät ja yrittäjät (Lyhty)
- chef för juridiska ärenden Lottaliina Pokkinen, Tekijäfoorum.

Dessutom har skriftliga yttranden lämnats av

- marknadsdomstolen
- Electronic Frontier Finland — EFFI ry
- Motion Picture Association MPA
- Centralförbundet för Finlands Filmproducenter
- professor Juha Karhu.

Dessutom har Musiikkikustantajat MPA Finland ry, Piratpartiet och Piraattinuoret på eget initiativ lämnat yttranden till utskottet.

PROPOSITIONEN

Propositionen innehåller vissa ändringsförslag som gäller sakinnehållet i separata helheter i upphovsrättslagen. Det föreslås att lagen görs tydligare genom att rubriker fogas till paragraferna i lagen.

Enligt propositionen fogas bestämmelserna om avtalslicens för nätlagringstjänster för televisionsprogram till upphovsrättslagen.

Det föreslås att det föreskrivs noggrannare än tidigare om bestämmelserna om jämkning av avtal om överlåtelse av upphovsrätt då den ursprungliga upphovsmannen överläter sina rättigheter.

Det föreslås att till lagen fogas en bestämmelse om möjligheten för domstolen att genom ett föreläggande till mellanhanden ingripa i situa-

tioner där den som påstås ha gjort kränkningen är okänd och man därför inte kan föra talan mot denne. Ett föreläggande om avspärrning kan enligt förslaget till exempel riktas mot sådana tjänster som erbjuder olagligt material i Finland men finns utomlands och vars upprätthållare är okända.

Bestämmelserna om ersättning för de kostnader och skador som verkställigheten av föreläggandet till mellanhänder förorsakar ska enligt förslaget preciseras.

Därtill föreslås att regelverket som ligger till grund för systemet med avtalslicenser komplet-

teras så att en organisation som godkänts att kollektivt förvalta upphovsrättigheter i de fall som föreskrivs i lagen för det avtal som användningen gäller även anses företräda upphovsmän inom samma område som står utanför organisationen. I bestämmelserna föreslås dessutom vissa förbättringar som gäller ordvalet i syfte att förtydliga dem.

Skyddet för anslutningskriterierna för en producent av ljudupptagningar ska enligt förslaget kompletteras med dennes nationalitet.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2015.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Regeringen föreslår att upphovsrättslagen (404/1961) ändras. Kulturutskottet har av lagutskottet begärt utlåtande om de ändringar som gäller jämkning av avtalsvillkor (29 §), föreläggande om avbrytande (60 c §), intermistiskt föreläggande om avbrytande (60 d §), föreläggande om avspärrning (60 e §) och ersättning för kostnader och skador (60 f §).

Jämkning av oskäliga avtalsvillkor

Bestämmelser om jämkning av oskäliga villkor finns i 36 § i lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929), nedan rättshandlingslagen. Enligt 36 § i den lagen kan ett villkor i rättshandling antingen jämkas eller lämnas utan avseende, om det är oskäligt eller om dess tillämpning skulle leda till oskälighet. Om ett villkor är sådant att det inte är skäligt att avtalet till övriga delar förblir i kraft oförändrat efter det att villkoret har jämkats, kan avtalet jämkas även till övriga delar eller beslut fattas om att avtalet ska förfalla. Vid prövning av oskäligheten ska rättshandlingens hela innehåll, parternas ställning, förhållandena då rättshandlingen ingicks och därefter samt andra omständigheter beaktas.

Rättshandlingslagens bestämmelse om jämkning har varit i kraft sedan 1983. Det är en all-

män bestämmelse som tillämpas på alla slag av rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Avsikten med denna allmänna bestämmelse var att få till stånd en central lösning för jämkning av oskäliga avtalsvillkor. I speciallagar om olika slag av avtal kan det dock finnas hänvisningar till rättshandlingslagen, varigenom det görs klart att rättshandlingslagens bestämmelser om jämkning av oskäliga avtalsvillkor ska tillämpas på den ifrågavarande avtalstypen. Rättshandlingslagens 36 § tillämpas ändå som allmän lag oberoende av om det i en speciallag om en särskild avtalstyp finns eller inte finns en hänvisningsbestämmelse. Ett undantag är om det i speciallagen föreskrivits om jämkning av oskäliga avtalsvillkor på ett sätt som avviker från den allmänna lagen. Detta slag av specialbestämmelser om jämkning av oskäliga avtalsvillkor finns i speciallagar om vissa avtalstyper, däribland i arbetsavtalslagen (10 kap. 2 §) och konsumentskyddslagen (4 kap. 1 §).

I gällande 29 § i upphovsrättslagen finns en hänvisningsbestämmelse till rättshandlingslagen i fråga om jämkning av oskäligt villkor i avtal om överlåtelse av upphovsrätt. Regeringen föreslår nu att hänvisningsbestämmelsen ersätts med en materiell bestämmelse. Den föreslagna specialbestämmelsen är en kompromiss mellan å ena sidan önskemål om en vidare och mer detaljerad reglering och å andra sidan önskemål om

att den nuvarande hänvisningen till rättshandlingslagen inte ändras.

Propositionen initierades utifrån det som skrevs in i regeringsprogrammet om överlåtelse av upphovsrätt och ersättning för överlåtelse samt utifrån den utredning som gjordes med stöd av regeringsprogrammet. Av propositionen framgår att domstolar endast några få gånger har tillämpat 36 § i rättshandlingslagen i frågor som gällt jämkning av villkor i avtal om överlåtelse av upphovsrätt. Att det finns så litet rättspraxis på området måste anses påvisa att rättsinnehavarna inte har kunnat utnyttja jämningsbestämmelsen ordentligt. Syftet med specialbestämmelsen är därmed att öka medvetenheten om möjligheten till jämkning av avtal och att understryka vikten av god avtalsd. Härigenom kan man stärka ställningen för verkens ursprungliga upphovsmän och särskilt för de upphovsmän som är företagare.

Lagutskottet menar att propositionens bestämmelse om jämkning av oskäliga avtalsvillkor är principiellt betydelsefull, eftersom förslaget innebär ett avsteg från den länge rådande linjen att 36 § i rättshandlingslagen i tämligen bred omfattning utgör den centrala principen för jämkning av oskäliga avtalsvillkor. Det är därför skäl att förhålla sig tämligen försiktigt till denna typ av specialbestämmelser.

Utskottet konstaterar vidare att det faktum att det finns så litet rättspraxis om tillämpningen av 36 § i rättshandlingslagen på avtal om överlåtelse av upphovsrätt inte direkt påvisar att den allmänna bestämmelsen inte fungerar. Det bör beaktas att en central funktion med 36 § i rättshandlingslagen är att den fungerar förebyggande. Avsikten är att redan vetskapen om att oskäliga avtalsvillkor kan jämkas uppmuntrar parterna att förhandla fram avtal som är balanserade ur bådasyvinkel. De fall som går till domstol är därför främst sådana där avtalsbalansen inte beaktats tillräckligt vid förhandlingarna och där parterna inte heller senare nått förlikning. I propositionen hänvisas till att man måste ta hänsyn till den tekniska utvecklingen och de situationer denna för med sig. Utskottet konstaterar dock att

detta kan göras också med stöd av den allmänna bestämmelsen i rättshandlingslagen.

Den föreslagna specialbestämmelsen motsvarar till sin struktur och ordalydelse i hög grad 36 § i rättshandlingslagen. Den skiljer sig alltså till innehållet inte från den allmänna bestämmelsen och ändrar inte det rådande rättsläget. I specialbestämmelsen hänvisas visserligen till att man vid bedömning av om ett avtalsvillkor är oskäligt ska beakta "rådande god avtalsd på området". Utskottet menar dock att denna hänvisning närmast är ett förtydligande.

Den nya specialbestämmelsen skulle gälla avtal där den ursprungliga upphovsmannen till ett verk överlåter sina rättigheter till verket. Den gäller alltså inte vidare överlåtelse av upphovsrätt, som alltså också i fortsättningen omfattas av den allmänna bestämmelsen i 36 § i rättshandlingslagen. Att två olika bestämmelser tillämpas på avtal om överlåtelse av upphovsrätt beroende på vem som är överlåtare är inte nödvändigtvis någon klar och konsekvent lösning, särskilt om man beaktar att jämningsbestämmelserna materiellt sett inte skiljer sig från varandra. Enligt uppgift till utskottet är det begränsade tillämpningsområdet en del av en kompromiss. Bakgrunden till förslaget är en utredning om avtalspraxisen för överlåtelser av upphovsrätt, där det uppskattas att oskäliga villkor i allmänhet förekommer uttryckligen vid överlåtelse från den ursprungliga upphovsmannen. Mot bakgrund av det anser utskottet att den begränsade tillämpningen är godtagbar.

Sammantaget anser lagutskottet att den föreslagna specialbestämmelsen om jämkning av villkor i avtal om överlåtelse av upphovsrätt inte är absolut nödvändig. Å andra sidan har specialbestämmelsen anpassats väl till 36 § i rättshandlingslagen och ändrar alltså inte det rådande rättsläget. Därför motsätter sig utskottet inte heller ett godkännande av bestämmelsen.

Det förblir dock i viss mån öppet om specialbestämmelsen når de avsedda målen och förbättrar den ursprungliga upphovsmannens ställning. Under sakkunnigutfrågningen har det framförts att de ursprungliga upphovsmännen redan i dag är medvetna om möjligheten till jämkning enligt

36 § i rättshandlingslagen, men att de inte vågar stämma sina avtalspartner på egen hand av rädsla för att förlora framtida jobbmöjligheter och till följd av risken att tvingas stå för rättegångskostnaderna. Upphovsmännens representanter har därför föreslagit kollektiva förhandlingar om minimivillkor för överlåtelse av upphovsrätt och möjlighet för organisationerna att väcka talan. Lagutskottet menar dock att det i samband med den nu aktuella propositionen inte är motiverat eller möjligt att fatta avgöranden som avviker från de allmänna avtals- och processrättsliga bestämmelserna.

Föreläggande om avbrytande, intermistiskt föreläggande om avbrytande och föreläggande om avspärrning

Rättsinnehavaren har i dag rätt att föra förbudstalan mot den som gör material som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten (60 b § i upphovsrättslagen). Domstolen kan vid vite förordna att en tjänstelevererande mellanhand, dvs. i regel ett teleföretag, avbryter åtgärder som gör material som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten (60 c § i upphovsrättslagen). Föreläggande om avbrytande kan ges medan förbudstalan behandlas eller, om det är uppenbart att upphovsmannens rättigheter annars allvarligt äventyras, redan innan talan väcks. Föreläggande om avbrytande liknar en sådan säkringsåtgärd som avses i 7 kap. i rättegångsbalken.

Regeringen föreslår nu att domstolen på ansökan av rättsinnehavaren ska kunna ålägga mellanhanden att förhindra att det material som påstås kränka upphovsrätten görs tillgängligt för allmänheten, om en förbudstalan inte kan väckas på grund av att den som påstås ha gjort en kränkning är okänd (60 e § i upphovsrättslagen). Ett föreläggande om avspärrning meddelas på viss tid, dock högst ett år i sänder. Vidare föreslås att ett intermistiskt föreläggande om avbrytande under vissa förutsättningar ska kunna ges i en situation där den som påstås ha gjort en kränkning är okänd när ansökan om intermistiskt föreläggande om avbrytande görs.

Utskottet stöder regeringens strävan till effektivare spärrning av material som kränker upphovsrätten genom att utöka rättsinnehavarnas möjligheter att minska den otillåtna distributionen av material. Till skillnad från föreläggande om avbrytande är föreläggande om avspärrning inte en säkringsåtgärd, eftersom det inte anknyter till talan som anhängiggjorts eller kommer att anhängiggöras. Föreläggande om avspärrning avviker från föreläggande om avbrytande också genom att den som påstås ha gjort en kränkning inte är part i ärendet och därför inte ges tillfälle att bli hörd. Utskottet konstaterar att rätten att bli hörd ingår i kravet på en rättvis rättegång enligt 21 § i grundlagen. Det hade därför varit skäl att i propositionen i större detalj behandla rätten till en rättvis rättegång och särskilt rättsskyddet för den som påstås kränka upphovsrätten. Enligt utskottet kränker förslaget dock inte oskäligt rättigheterna för den som påstås kränka upphovsrätten, eftersom föreläggandet om avspärrning inte kan hållas i kraft om den som påstås ha gjort kränkningen identifieras. Den som påstås ha gjort kränkningen kan således själv verka för att föreläggandet om avspärrning återkallas. Med tanke på rättsskyddet för den som påstås ha kränkt upphovsrätten är det dock viktigt att förutsättningarna för föreläggande av avspärrning är stränga och att tröskeln för ett föreläggande om avspärrning är högre än för ett föreläggande om avbrytande. Utskottet menar att de föreslagna bestämmelserna är ändamålsenliga på dessa punkter.

Den som ansöker om ett föreläggande om avspärrning ska enligt lagförslaget uppge vad han eller hon gjort i syfte att identifiera den som påstås ha gjort en kränkning. Utskottet understryker att bedömningen av om den sökande i tillräcklig grad försökt identifiera den påstådda förövaren är en sak för domstolen, som avgör saken från fall till fall.

Med stöd av det som sägs ovan och inkomna utredningar har utskottet ingenting att anmärka på innehållet i de föreslagna bestämmelserna. Lagutskottet föreslår dock att kulturutskottet tar ställning till vissa språkliga justeringar. Lagutskottet föreslår därför

— att den sista meningen i 60 c § 3 mom. i den finska språkdräkten ändras som följer (den svenska språkdräkten ändras inte):

"Kun väitettyä loukkaajaa on kuultu, tuomioistuimen on viipymättä päätettävä, pidetäänkö määräys voimassa vai peruutetaan se."

— att den sista meningen i 60 d § 4 mom. i den finska språkdräkten ändras som följer:

"Jos estomääräystä on haettu kieltokanteen nostamiselle varatun ajan kuluessa, väliaikainen määräys ei raukea." (I den svenska språkdräkten: *"Ett interimistiskt föreläggande förfaller inte, om en ansökan om föreläggande om avspärrning gjorts inom den tid som reserverats för väckande av förbudstalan."*)

— att den första meningen i 60 e § 1 mom. i den finska språkdräkten ändras som följer (den svenska språkdräkten ändras inte):

"Jos kieltokanteen nostaminen ei ole mahdollista sen vuoksi, että väitetty loukkaaja on tuntematon, tuomioistuin voi tekijän tai hänen edustajansa hakemuksesta määrätä välittäjän sakon uhalla estämään tekijänoikeutta loukkaavaksi väitetyn aineiston saattamisen yleisön saataviin (estomääräys)."

En detalj som utskottet fäst sig vid är att det i 60 a § 1 mom. har föreslagits en mening enligt vilken domstolen med iakttagande av 7 kap. i rättegångsbalken kan bestämma om säkringsåtgärder i fråga om kontaktuppgifterna. Meningen är obehövlig eftersom ett sådant föreläggande kan ges också med stöd av gällande lagstiftning.

Ersättning av kostnader som föranleds av verkställigheten av ett föreläggande

Ersättningen av kostnader som föranleds av verkställigheten av ett föreläggande ska enligt propositionen fördelas på olika sätt beroende på om den som påstås ha kränkt upphovsrätten är känd eller okänd. Om den påstådda förövaren är

känd ska i första hand mellanhanden svara för kostnaderna. Om den påstådda förövaren i stället är okänd är det i första hand den sökande som svarar för kostnaderna. Det betyder att det i första hand är mellanhanden som svarar för kostnaderna för verkställande av ett föreläggande om avbrytande, medan den sökande svarar för kostnaderna för verkställande av ett föreläggande om avspärrning. Enligt propositionsmotiven bildar bestämmelserna om ersättning för skador och kostnader en helhet i vilken man har försökt ta hänsyn till den jämlika behandlingen av berörda parter. Kostnadsfördelningen för föreläggande om avspärrning motiveras med att mellanhandens möjligheter att senare rikta kostnaderna till den som kränkt upphovsrätten är små i de fall där den påstådda förövaren är okänd. Det anses därför motiverat att ansvaret för kostnaderna ligger på den sökande (s. 38 och 61—62).

Utskottet menar att förslaget om ersättning av kostnaderna för verkställande av ett föreläggande om avspärrning kan förordas på de av regeringen framförda grunderna rörande mellanhandens rättsskydd. Å andra sidan kan denna lösning i praktiken hindra rättsinnehavaren från att ansöka om det ifrågavarande rättsmedlet, om det finns risk för att kostnaderna för verkställande av föreläggandet om avspärrning blir orimligt höga. Det kan urvattna syftet med reformen, det vill säga att stärka rättsinnehavarnas möjligheter att anlita rättsmedel. För att målen med reformen ska uppnås är det därför viktigt att de kostnader för verkställande som rättsinnehavarna måste stå för inte blir orimligt höga.

Enligt utredning från undervisnings- och kulturministeriet är kostnaderna för verkställande beroende av detaljerna i varje enskilt fall. Hittills har kostnaderna per föreläggande varit i genomsnitt cirka 10 000 euro. Teleoperatörerna har stått för kostnaderna. Ministerierna bedömer dock att kostnaderna i fortsättningen kommer att vara lägre, möjligen några tusen euro per föreläggande, eftersom användningen av tekniken i regel blir enklare och effektivare när nya förelägganden verkställs.

Ställningstagande

Lagutskottet föreslår

*att kulturutskottet beaktar det som sägs
ovan.*

Helsingfors den 29 januari 2015

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Anne Holmlund /saml
medl. James Hirvisaari /ml
Arja Juvonen /saf
Suna Kymäläinen /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Aino-Kaisa Pekonen /vänst
Jaana Pelkonen /saml

Arto Pirttilahti /cent
Kristiina Salonen /sd
Jani Toivola /gröna
Kari Tolvanen /saml
Ari Torniainen /cent
Kaj Turunen /saf
Peter Östman /kd.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.